

BEŞİK EŐİK KEŐİK
SİVAS'TA ÖLÜMLE İLGİLİ İNANIŞLAR SÖZLÜ GELENEK VE
SİVAS MEZARLIKLARI

Hiç bilmeziz kezek kimin
Aramızda gezer ölüm
Halkı bostan eylemiştir
Dilediğın üzer ölüm

Yunus EMRE

MÜJGÂN ÜÇER*

Sivas'ta halkın sözlü kültüründe yaşıyan özlü bir söz vardır: *Eőik, Beşik, Keőik*. Hayatın üç önemli geçiş dönemini belirten bu atasözünde; mecazlı bir anlatım ile, beşik doğumu, eőik evlenmeyi, keőik ise ölümü ifade eder.

Keőik; Orta Anadolu ve diğeri bazı yörelerimizde Sivas'ta da olduğu gibi sıra, nöbet anlamına gelir.¹ Halk, ölümün herkes için kaçınılmaz oluşunu, sıranın da bir gün, her insana geleceği düşüncesi ile bu atasözünde ölüm yerine keőik sözcüğünü kullanmıştır. Bir Sivas ninnisinde analar şöyle söylemişler:

Nenni desem beőiđine

Bal koyayım kaőıđına

Ben öleyim keőiđine

Keőiđini savmak, sırasını savmak, ölmek anlamında kullanılan bir ifadedir. Sivas'ta yöresel olarak, fırında alınan sıra, halk dilinde *keőik almak*, çeşmede sıra beklemek de *keőik beklemek* olarak söylenir.

* Araştırmacı-Yazar, Eczacı. (Sivas)

¹ Derleme Sözlüğü VIII. TDK Ankara, 1975, s. 2771. Sivas, Gürün ve Gemerek'te bilinen bu sözcük; Senirkent, Tokat, Sungurlu, Merzifon, Ünye, Tirebolu, Bor, Silifke, Elbistan, Kadirli, Refahiye, Daday, Boyabat, Avanos, Erkilet ve Konya Eređlisi'nde de bilinmektedir.

Daha önce yayınlanmış olan, Sivas'ta Doğum Folkloru² ve Sivas'ta Evlenme Gelenekleri³ ilgili çalışmalar; Sivas'ta ölümle ilgili halk inanışlarını, gelenek ve görenekleri, sözlü kültürünü, Sivas mezarlıklarını konu alan bu araştırma ile tamamlanmış bulunuyor. Hayatın geçiş dönemleri olan doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde de bir çok gelenek, görenek ve inanışlar, törenler, kalıplaşmış davranışlar bulunmaktadır. "Bu davranışlar, ölenin ahrete gidişini kolaylaştırmak, ölümün etkisiyle meydana gelebilecek olan zararları önlemek ve ölü sahibinin acısını paylaşmak, sarsılan toplumsal ilişkiyi düzeltmek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak için uygulanmaktadır. Ölümün kaçınılmaz bir son oluşu, dünyanın her yanında ölüm çevresinde toplanan âdetlere ve işlemlere evrensel bir karakter kazandırmıştır. Bu bakımdan, aralarında gerek coğrafî, gerek kültürel bakımdan ayrımlar bulunan değişik yapıdaki toplumların konuyla ilgili inanmaları, âdet ve işlemleri arasında şaşırtıcı benzerlikler görülmektedir."⁴

Ölümü düşündüren belirtiler

Ölüm korkusunun bilinç altındaki baskısı ile, halk düşüncesi, geleceği de bilmek isteğinin etkisiyle, alışlagelmişin dışındaki davranışları, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini, görülen rüyaları, hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri ölümün ön belirtisi saymaktadır."⁵

Ay ve güneş tutulmaları, yıldız kaymaları, hayvanların özellikle de köpeğin uluması, horozun akşam ezanından sonra ötmesi -vakitsiz ötmesi- karganın sürekli ötmesi, baykuşun evin damında ötmesi, leyleğin kara çaput getirmesi, kara haber olarak yorumlanır. Hastanın vasiyetini yapması, borçlarını ödemesi, gurbette olan bir yakınının görmek istemesi, rüyada diş çektirmek ve fidanın kırılması da ölüm fikrini düşündürür.

Karganın ötmesi iyi haber olarak da yorumlanmak istendiği için; öten kargaya şöyle denir:

"Hayırlı haberse daldan dala, hayırsız haberse boynun altıda kala!"

Evde bir ölü olunca, ölü yumuşak olursa, bedeni soğumazsa, ölünün boynu eğri olursa, ölü suyu ısıtılan kazan devrilirse, cenaze giderken tabut hoplarsa ve zikzak yaparsa, ölüden sonra biri daha ölür diye inanış vardır.

² Müjgân ÜÇER, Sivas'ta Doğum Folkloru, Sivas Folkloru, S:22-49, Sivas, 1974-1976.

³ Müjgân ÜÇER, Sivas'ta Evlenme Gelenekleri, Türk Folkloru, S:1-18, İstanbul, 1978-1979.

⁴ Sedat Veyis ÖRNEK, Türk Halk Bilimi, Ankara, 1995, s.207.

⁵ Sedat Veyis ÖrneK, Anadolu Folklorunda Ölüm, Ankara, 1971, s. 15.

Hasta ölmek üzere iken, "can verirken" güçlük ve zorluk çekerse, hasret kaldığı bir yakının eşyası ölmek üzere olanın üzerine konursa ölümü kolaylaştır, rahat ölür diye bir inanış vardır. Eskiden, ölemeyen, acı çeken kimsenin başının börkü, kadınsa baş örtüsü, mezarlıkta dolaştırılarak getirilir ve hastanın başına örtülürmüş.

Evden, ekmek mayası (Ekşi hamur), yoğurt mayası vermek bazı ailelerce iyi sayılmaz. Hava karardıktan sonra, tuz, süt, yoğurt verilmesi de iyi sayılmadığı için, böyle şeyler komşudan gece istenmez. Gece çöp, kül vb. dökülmez.

Kaçınmalar

Ölüm korkusundan kurtulmak ve ölümü uzaklaştırmak fikri ile birtakım kaçınmalara, uygulamalara dikkat edilir.

Bir evde ölüm olduysa; "Azrail kılıcını çaldı" düşüncesiyle, evde su dolu kaplar boşaltılır, sular dökülür.

Ölüye taziye vermekten gelen, doğru kendi evine gider, başka bir eve ve gezmeye gitmez. Yolda bir çeşme başında elini yüzünü yıkar ve bir taşın üzerine oturur, biraz dinlenir. Üzerindeki ölüm ağırlığını suya, taşa bırakmak inancıyla böyle yapılır.

Ölümün duyurulması

Ölü sahibinin ağlaması ile yakın komşular ölüm haberini duyarlar. Bu durumda ilk gelen komşulardır. Onlar ölü sahibini avutmaya, dertlerine ortak olmaya ve gereken hazırlıkları yapmaya yardımcı olurlar. Onun için; "Komşu gelir, çeneni bağlar, akraba gelir ölüne ağlar" denilmiştir. Ölümü haber verme, ölü sahibi ve komşuları tarafından yapılır. Mahalle camisinden salâ verilir. Ayrıca cenazenin kaldırılacağı camide de salâ verilir. Camide bulunan bir tahtaya ölünün adı ve soyadı yazılarak, cami cemaati haberdar edilmiş olur. Belediye hoparlörü ile de ölenin kimliği ve cenazenin hangi camide ne zaman halka duyurulur. Gazete ile ölüm ilânı da verilebilir. Başka şehirde vefat edenler için bile Sivas'ta salâ verdirenler olur. Sivas'ta herkes tarafından bilinen ve topluma mal olmuş kişiler ve cenazelerinin kalkış yeri ve tarihi ile, trafik kazasında ölenler de yerel radyolar tarafından haber mahiyetinde duyurulmaktadır.

Ölümünden sonra yapılan işlemler

Ölüm evde olduysa, ya da hastanede öldü de evine getirilecek ise, yer yatağı hazırlanır ve ölü bu yatağa yatırılır. Bu yatağa *ırahat döseği* denir. Rahat

döşegi/yatağı denilmesinin sebebi, ölenin dünya gailinden kurtulduğu, kabre konmadığı için de kabir suali ve azabınının olmadığı düşüncesiyledir.

Ölünün gözleri, gözü arkada kalmasın diye kapatılır. Takma dişleri varsa hemen çıkarılır. Ölü katılaştıktan sonra dişler çıkmaz. Yüzüğü, küpesi vb. çıkarılır. Ölünün başı kible yönüne çevrilir.

Ölünün üzeri soyulur. Ölüyü soyamak sevap olarak bilinir. Ölünün elbisesi kolay çıkmayacak gibi ise, zahmet verilmemek için, gömleği önden makasla kesilir. Çünkü; "Ölünün; "Beni incitmeden soyun, Azrail'in pençesinden çıktım." dediğine inanılır. Ölünün üzerinden çıkanlara *soyha* denir. Ölüyü soyarken, zahmet veren olursa, ölü soyguncusuna benzetilebilir, bunun için çok dikkatli ve incitmeden üzerindeki çıkarılır. Ölünün çenesi, katlanmış bir tülbentle çenesinin altından geçirilerek başının üzerinden bağlanır. Elleri iki yanına getirilir. Ayak başparmakları da birbirine bağlanır. Böyle yapılırsa, ölünün gözleri kapanır denir.

Ölünün üzerine bir çarşaf örtülür. Şişmesin diye üstüne bıçak, makas gibi demir aksamı bir eşya konur. Evin pencereleri açılır. Cenaze kalkınca yatağı hemen toplanır ve yerine; ağırlığı yerde kalsın diye ağır bir taş ve bir sahan un koyarlar. Cenaze kalktıktan sonra bu un fakire verilir. Ölünün ayakkabıları bir fakire verilir ki darlığı gitsin. Sonra diğer şahsî eşyaları da uygun ihtiyaç sahiplerine verilir. Ölen evin reisi ise şapkası verilmez, ev dağılır denir.

Ölünün başında Kur'an okunur. Gece ise, ölünün bulunduğu odanın ışığı yanar bırakılır. Tevhid çekilir(Yetmiş bir bin adet Kelime-i tevhid okunur).

Ölünün yıkanması - gömülmesi

Ölünün gömülmesine acele edilir. Sabah öldü ise öğle namazına, öğle öldü ise ikindi namazına yetiştirilir. İkindiden sonra ölenler, ertesi güne bekletilir, cenaze sabah kaldırılır. Başka şehirlerden gelecek ölü yakınlarının cenazeye yetişmesi için ölünün bekletilmesi pek istenmese de yapılmaktadır.

Ölüyü yıkama, hoca, bir yakını veya komşusu tarafından yapılır. Hastane gasilhanesinde de ölü yıkanır. Ölüyü yıkamak çok sevap olarak bilinir, yakınları, komşuları bu işi karşılıksız yaparlar.

Evlerin avluları ve bahçelerinde, uygun bir siper yapılarak ölü yıkanır. Son yıllarda Sivas Belediyesi, özel bir aracını ölü yıkama hizmetine koymuştur. Cenaze erkek ise, erkek hoca, kadınsa kadın hoca, bu araçla birlikte gelir. Bu hocalar belediyenin kadrolu elemanlarıdır. Ölü sahibi de ayrıca hizmetleri için, yıkayan hoca ve yardımcısına bir miktar para verir. Bu araçta, bir masa üzerinde teneşir, su ısıtmak için şofben, diğer gereçler ve ölüyü koymak için tabut bulunur.

Teneşirin hafifçe başı yukarı kaldırılır. Ölü, eziyet verilmeden, canlı insanın yıkanma suyu sıcaklığı ile, yıkanır. Ölünün vücudu, sabun lifle köpürtülerek iyice yıkanır. Yıkama sırasında yanında bulunanlar, suyunu dökmek, liflemek gibi yardımlarda bulunurlar. Önce ölünün üç defa sağ omuzuna su dökülür. Aynı şekilde üç defa sol tarafına dökülür. Yıkayıcı bezi eline eldiven gibi dolayarak her tarafını iyice yıkar. Ölünün saçları örgülü ise çözülür. Ölü yıkanırken, göğüsten dize kadar sıtır denilen bir örtü ile örtülür. Üç defa başı sabunla yıkanır. Sağ tarafından başlanarak arkası ve sol yanı liflenir. Ayak parmaklarının aralarına kadar, iyice yıkarlar. Ölünün yıkanmamış hiçbir yeri kalmaz ve gusül abdesti aldırırlar. Cenazenin sağındaki hoca eline tekrar kuru bir bezi eldiven gibi sararak, yeniden sağ tarafından başlayarak aynı şekilde yıkar ve kıyamet abdesti aldırır. Üzerindeki sıtırı kaldırarak temiz havlu örterler ve kurularlar. Teneşirin sağ tarafına tabut getirilir. Tabutun içine uçları dışarı sarkacak şekilde üç büyük bohça, -çarşaf da olabilir- başa, ortaya ve ayak ucuna gelecek şekilde serilir. Üstüne kefenin alt parçası serilir, cenazeye, kıyamet gömleği giydirilerek tabutun içine yatırılır. Kıyamet gömleği, bir buçuk metre boyundaki patiskadır. **Yakasız gömlek** adını da alır. Patiskanın ortası, baş yeri için oyulur ve ölünün başından geçirilir, bezin yarısı cenazenin altına, yarısı da üzerine doğru yayılır, dizlerinin altına kadar gelir. Kadın ölünün başı tülbentle bağlanır, ağız kısmında yeşil bir bezden yaşmağı olur. Erkekse başına takke konur. Üçüncü parça da ölünün üzerine örtülür. Kefenin üst parçası da sarılarak kefen iki uçtan bağlanır. Fadime Ana'nın kınası olduğu düşüncesi ile cenaze kadınsa, başına, avuçlarının içine, ayaklarına kına konur. Göz çukurlarına, burun deliklerine, kulaklarına kâfuru, çörek otu konur. Bunun sebebi de mezarda haşaratı uzaklaştırmak içindir. Kefen örtüldükten sonra, beline de kefenden bir parça yırtılarak kuşak yapılır, bağlanır. Yine bağ gibi uzun yırtılmış olan patiska ile baş ve ayak uçlarından sıkıca bağlanır. Hoca üç kere "Selâmünkavlen mirrabbirrahîm" der. "Elveda, yalan dünya, elveda!" denerek tabutun üzeri kapatılır. Cenaze kadın ise tabuta konunca üzerine bir çarşaf daha örtülür. Bu cenazeyi gömerken görünmemesi içindir. Ölüyü mezara indirmek için tabuta konmuş olan bohçanın uçlarından tutularak mezara indirilir.

Otuz yıl önce ölen bir kadın için gerekenler şu şekilde belirtilmiştir:

16 metre kefen

2 terlik

2 peştamal

2 sabun

2 saplı

2 tülbent

Lif, gül suyu, kâfuru, kına, çörek otu.

2 çarşaf

Alt üst parası

Iskat devir parası

Eskiden ölü yıkayan hocalar, kendi önlerine peştamal bağlarlardı. Günümüzde de cenaze levazımatı olarak alınan eşya içinde, yine peştamal bulunur. Hocalar bunu kullanmazlarsa da peştamal yine onlara verilir. İki hoca tarafından yıkandığı için, terlikler, peştamal ve saplılar hocalara verilirdi. Günümüzde kefen olarak çift en patiska kullanıldığından, kefen için 9 metre alınır. Cenaze levazımatı, kadın ve erkek için hazır biçilmiş olarak satılmaktadır. Bu listeye ilâve olarak, ölüyü kurulamak için havlu da bulunmaktadır.

Bazı kimseler, sağlıklarında cenaze malzemelerini alır, evlerinde hazır ederler ve bunu yakınlarına gösterirler. Bunun sebebi, helâl kazançları ile almak istemeleri ve ölüm zamanında telâşe ve etrafa yük olmaması düşüncesiyedir. Kefenlerini sağlıklarında hazır edenler, senede bir kere bu kefen içine girmeliymiş derler. Hacca gidenler kefenlerini zemzemle ıslatırlar. Ya da nisanın 7 sinde yağın yağmuru zemzem suyuna katarak bu su ile kefenlerini ıslatır, kurumaya bırakırlar.

İslâm dini gereğince cenaze namazı kılınır. Musallaya konan cenaze namazdan sonra, imam, cemaata "ölüyü nasıl bilirsiniz diye sorar." Cemaatta "İyi biliriz, Allah rahmet etsin" derler. Ölü omuzlar üzerine alınarak mezarlığa götürülmek üzere, vasıtaya konur. Tabut üzerinde ölenin cinsiyetini belirten örtü, kadınsa yazma olur. Genç ölen gelinlerin, gelinliğinin de konulduğu görülmektedir.

Camie ve mezarlığa kadınlar gitmez. Cenaze mezara tabutla gömülmez, içinden alınarak indirilir. Kadınsa oğlu ya da kocası, erkek kardeşi mezara indirebilir. Cenaze mezara, sağ tarafı kıbleye gelecek şekilde konur. Yüzüne leh tahtası kapatılır ve toprak atılır. İmam ve cemaat oldukları yerde otururlar ve Yâ-Sin, Tebâreke, İhlas (onbir defa) , Felak , Nas ve Fatiha Sûreleri okunur. Duadan sonra, hoca tövbe talkın verir. Cenazeye katılanlar, mezarlıkta bulunan taziye mahallinde, ölü sahibine taziye verirler.

Kabire su dökmek için gelen çocuklara para verilir. Buna alt üst parası denir. Mezarlıktaki fakirlere de sadaka verilir.

Iskat-devir; halk tarafından *iskat devrine oturmak* şeklinde söylenen fıkhi bir işlem olup, ölen bir müslümanın, sağlığında tutamadığı oruçları, kılamadığı

namazları ve ettiği yeminler için fakirlere ödenecek fidye miktarını belirler. Ölünün yaşına göre, kadınsa dokuz, erkekse oniki yıl çıkarılarak kalan yıllar için, oruç ve namaz borçları hesaplanır. Devire oturan fakir kimselere para verilir.

Ölü canı-Yas alma-Yoklatma

Ölü evine yapılan yemek için *ölü canı görmek* denir. Yapılan yemeklerin sevabı, yemeği yapan ailenin ölülerinin canına değer, denir. Komşuları, yakınları ölü evine yemek yaparlar. Ölü evine yapılan yemeklerde komşular da birlikte yerler. Gelen yemeklerden başka, ölü evinde helva yapılır. Bu yemekler yaz ise pancar çorbası, sebzeli et, pilâv, komposto, börek ve tatlı olur. Kış ise çorba en fazla peskütan çorbası, sebzeli et, ya da soğanlı et, ıspanak mıhlaması, kayısı kompostosu, pilâv, börek, hurma, sarığıburma vb. gibi yemekler olur. Ölü evine sabah kahvaltısı verinler de olur. Uzak semtlere vasıta ile yemek götürülür. Ölü evine yemek yapacak olan komşu önceden haber verir. Son zamanlarda, yemek yapamayanlar, fırında etli ekmek (pide) yaptırıp, ayran yapılması için yoğurtla birlikte getirirler.

Ölü evini yoklatma: Ölüye yemek yapamayanlar, bir tepsi börek veya tatlı yapıp getirirler. Daha çok hurma yapılıp getirilir. Ölü sahibine, çarşaf, havlu, pazen, elbiselik kumaş vb. gibi eşyalar da getirilebilir. Elli yıl önceleri, yoklatma için ölü evine sabun bile getirenler, para vermek suretiyle de yoklatma yapanlar olurmuş.

Yoklatma, Sivas'ta genel anlamda, hediye götürerek yapılan ziyarettir. Doğum, sünnet, askere gitme, evlenme ve ölümden yoklatma yapılır. Doğumdan ölüme kadar, sevinç ve kedere ortak olmak düşüncesi ile yapılır. ⁶ Sivas'ta yaslı aileyi, yasından alma, yardımlaşma ve kederine ortak olma, sosyal dayanışmanın bir uygulaması olarak eskiye göre azalsa da yine sürdürülmektedir.

Yas Hamamı: Ölünün on beşinci günü yas hamamı yapılma âdeti de terkedilmek üzeredir. Kadınların gittiği bu hamamda, ölü günü gibi ağlanırdı. Ölü evi, yemek yapanları ve yoklatanları hamama çağırır. Hamamda çağrılan kişi sayısına göre kurna tutulur, sabunları da verilir. Yas hamamını ölü evi yaptığı gibi, bir yakını da yapabiliirdi. Hamamda, önce acı kahve, yıkandıktan sonra şekerli kahve ikram edilirdi. Eskiden ölü evinin yas hamamı yapılmadan komşular hamama gidemezdi. Gitme mecburiyeti olanlar, mazeretlerini söyleyerek ölü sahibinden izin alırlardı.

⁶ Mujân ÜÇER, Sivas'ta Yoklatma, I. Uluslararası Türk Folklor kongresi Bildirileri, Gelenek, Görenek ve İnançlar, C: I., Ankara, 1976. s.363.

Kırk Gılıği: Ölünün kırkinci günü yapılan ortası delik büyük ekmeklerdi. Günümüzde pide yaptırılmakta ve un helvası ile (tahin helvası da olabiliyor) yakınlarına dağıtılmaktadır. Kırk gılıği-ekmeği dağıtmayanlar, ölünün kırkında mevlit, kelime-i tevhid çekip, gelenlere yemek yedirirler.

Kırk suyu: Bir şişe içindeki suya her gün bir Yâ-Sîn suresi okunur. Ölünün kırkinci günü mezarına kırk suyu dökülür.

İnanışlar

Ölüden soyulanlar, soyhası, bekletilmez yıkanır. Ölüye sıkıntı verir derler. Yıkama imkanı olmazsa, ölünün yüreğine ferahlık olsun diye, çamaşırlarına çarşaf vb. üzerine su serperler.

Bir yakınıni kaybeden, acı bir ölüm yaşayanlar, bir cenazeye gittiklerinde çok ağlarlar, kendi üzüntüleri de içlerindedir ve şöyle derler; "Benim düğünüm de bu, düğünlerde işim ne, bir ölü olsa koşup ağlıyorum".

Karısı ölen adam , yeniden evlenirse ve o gün yağmur yağarsa iyi sayılır, ölen eşine ferahlık oldu denir. Eskiden, ölmüş karısının mezarına yumurta gömerlermiş, "gözü patlamasın, ferahlık olsun" diye. Bu işi oğlan evinden gelini sevenler yaparmış.

Ölü yıkanan suyun içine gülhatmi konur (gülhatmi cennet çiçeği olarak bilinir, sevap olur düşüncesiyle yapılmaktadır).

El ve ayak tırnağı aynı gün kesilmez. Kesilirse iyi işle kötü iş karışır diye bir inanış vardır. Düğün, evlenme zamanı, aileden birinin ölmesi gibi.

Nisanın 7 sinde yağın yağmur ile zezem karıştırılır bu su ile kefeni ıslatır, kurutur. Kefenini hazır edenler, her sene içinde yatmalı diye bir inanış vardır.

Sağ bir kimse için, Allah rahmet etsin dense ömrü uzar.

Ölünce insanı önce malı terkeder, dostları mezarda terkeder, iyilikleri kendi ile gider.

Ölü evine dokuz türlü insan gelirmiş. Herkes kendi ölüsüne ağlar derler.

Ölüye kırk mum yanarmış. Her gün biri sönermiş, kırkinci mum ise hiç sönmemiş. Allah sabrını verirmiş.

Genç ölen dermiş ki; "Bana sual sorma, dünyanın zevkini sürmedim, oğlan evlendirmedim, kız gelin etmedim."

Kadınlar, ölüirken, on iki batman kına, bir batman sürme götürmeli imiş. Bunları kullanmak sevapmış anlamında söylenir.

Komşu hakkı önemli olup, musallaya gidene kadar yedi defa komşu hakkı sorulur.

Kıyamet gömleğinin yaka oyuntusunu, eskiden sarhoş kimseye, içkiyi bırakması için tütsü yaparlarmış. Aynı amaç için bir inanış ve uygulama da, ölüye aldırılan kıyamet abdestinin dökülen suyundan alınarak, içki müptelalarına içirilmesiymiş. Yine eskiden, ölünün kazanda artan yıkama suyu ile felçli çocuk yıkanmış.

Damat koltuğunda ölenin ölüsünün evin duvarı delerek çıkartmak gerekir düşüncesi ile erkek evlat yanında ölmeli denir.

Başka yerde ölen ve ölüsü bir yerden bir yere götürülüp gömülürse, suyu oradan toprağı buradan alınmış derler.

Erkek ölü yıkanırken topuğu ovulursa, hakkını yıkayana helâl eder derler.

Ölüyü eskiden at arabası ile götürürlerken atlar çekemezlerse, atların kulağına ekmek koyarlarmış.

Acı bir haber duyunca; "işiten kulaklardan uzak" denir.

Evlenen kızlara, "dirin çıkıyor, ölün gele", "gelin gidiyorsun, ölün gele" denilerek, koca evinde geçinmesi öğütlenir, "duvağının sürüyerek girdiğin evden, kefeninle çık", ölene kadar geçin anlamında söylenen sözlerdir.

Lohusa yatağında ölen, doğum yaparken ölen şehit sayılır. Çaresiz hastalıktan ölen şehit sayılır.

Beddua eden olursa, ölen, beddua ettiği kişi gelene kadar ayakta durur derler.

Ağlarken söylenenler:

Ağıtlar başlı başına bir konudur. Buraya ağlama sözlerinden birkaç örnek verilmiştir.

Çok yakını ölen için: "Minareden düştü, kabdan kaba boşalmak ne kolay? Dünyası yıkıldı, Dünyası karardı. Dağı devrildi." gibi sözlerle şu sözler de söylenir:

Karıncalar kadar yuva yapamadım.

Yalandan yattı, essahtan kalktı.

Beş dakkalık oldu.

Bir kuşluk bir düşlük oldu.

Yaraların iyi oldu mu?

Gelincilerin geldi mi?

Öte dünyaya gelin ettik.

Ertesi sabah mezara gidildiğinde; gelincilerin geldi, seni alamadı" diye ağlarlar.

Kocası ölen bir hanım babası evine giderken şöyle söylemiş:

"Yayım yok ki pamuk atam

Evim yok ki nerde yatam

Ben yuvasız bir kuş oldum

Ben yuvamı nerde yapam".

Taziye sözleri:Yaşlı ölenler için, onunki düğün bayram, Allah genç ölüsü vermesin denir. Yaşlanıp ele avuca düşmek istenmez, şu kadın da -adam da- ölmedi dedirtmesin, diye dua edilir. "Allah sıralı ölüm versin" denir. "Allah, dipte yatırıp kapı gözletmesin, imanlı göç versin, anamızdan doğduk ki öleceğiz, Allah gençleri korusun, bize de iman Kur'an nasip etsin", denir.

Ölü sahibi taziye verenlere, "Dostlar sağ olsun, beteri haznesinde kalsın" der.

Taziye için söylenenler:

Alıcısı geldi, çare ne?

Allah ahret muradı, ahret birleşigi versin.

Allah başka acı göstermesin.

Allah bu dünyada hor, öte dünyada darda bırakmasın.

Allah bunu unutturmasın.

Allah ferahlık versin.

Allah geride kalanlara uzun ömürler versin.

Allah makamını cennet etsin.

Allah size sabır, ona ecir versin.

Allah'ın kulu Allah'a gider.

Allah, gidene rahmet, kalana ömür versin.

Allah, sizlere tuğlu ömür versin.

Elin arşa değse ne fayda, herkes sırasına gidecek.

Emir büyük yerden.
 Geliciden gel olunca, çare yok.
 Kandım diyene kadar Allah rahmet etsin.
 Mekânı cennet olsun.
 Ölenin ardından kimse ölmedi.
 Ölenin suyu toprağı sizlerin olsun: Uzun yaşayın anlamında kullanılır.
 Ölenle kim ölmüş, herkes sırasını bekler.
 Ölüm var mı yok mu, hepimiz o yolun yolcusuyuz.
 Sırası gelen gidiyor.
 Toprağının ömrünü, Allah kalanlara versin.
 Acısı yerinde sönsün.
 Can borcunu ödedi, acısı, anasına bacısına... kaldı.

Atasözleri-Deyim-Ölçülü sözler⁷

Acısı ancak, teneşirde çıkmak: Bir üzüntüyü ölene kadar unutmamak.
 Aç öldürme tok öldür, kış öldürme yaz öldür.
 Aç yeri başka, acı yeri başka.
 Adam adama der ki; "Karın ölmesin".
 Adamın biri, diğerine ; "Ölsen de kurtulsam" demiş. Adam da "Ben öleceğim ama, yiğit isen arkamdan gelme" demiş.
 Ağalar öldü aksağa kaldı, hatunlar öldü, saksığa kaldı.
 Ağrısız baş mezarda gerek.
 Allah, mezar komşusuna yardım etsin:Günahkâr kimseler için söylenir.
 Allah, teneşir çirkinliği vermesin.
 Anadan doğmak, ölmek içindir.
 Anamızdan doğduk ki öleceğiz.
 Arayan/Eden bulur, inleyen ölür.
 Askerden yeni gelenin, yeni evlenenin, babası ölenin önünde durulmaz.

⁷ Müjgân ÜÇER, Atalar Sözü Yerde Kalmaz, İstanbul, 1998,s. 137.

At devrilir, adam ölür.
Attan düşene tımar, deveden düşene mezar.
Ayıpsız ayrılık; ölüm.
Az eş, çok eş, boyunca eş.
Az yaşa çok yaşa, sonu (akibet) ölüm değil mi?
Az yaşa, çok yaşa, gir yaşa. (Yaş:toprak, yer)
Az yaşa, çok yaşa, ölüm gelecek başa.
Azıcık ağrı, ahsence ölüm, imanlı göç.
Azıcık ağrı, ahsence ölüm.
Azrail'e bahane (mahana gibi söylenir) yok.
Baba ölür, oğul ağlar, âdettir, oğul ölür, baba ağlar ne afettir.
Bal; "Her hastalığı iyi ederim ama, ecel deliğini tıkayamam" demiş.
Baş koca başı, gerisi gözyaşı.
Baş koca başı, gerisi mezar taşı.
Başımda bir ot bitmedi, ölünce o da üzerimde biter.
Başını kefenlemek: Bir aile büyüğüne, ölene kadar hizmet etmek, bakmak.
Beleş kefen bulsa akşamdan ölür.
Ben garip, başım garip, öldüğümü aramam, mezarda taşım garip.
Ben öldükten sonra, bana ağla.
Bir ayağı çukurda olmak.
Bir gün yağlı, bir gün yavan, bir gün öldü derler Gaman.
Bir hastanın başını bin ölü bekler.
Bir ölüme bin ölüm vardır.
Bir tüyünü verir miydik?
Bir yere baş olmaktansa mezara taş olmak iyidir.
Biri ölmeyince biri bayılmaz (Sevinmez anlamında).
Biz yalan dünyada, o essah dünyada.
Bizimkisi bundan sonra kazma: Yaşlılar söyler.
Boyumuz göğe degecek değil ya sonu ölüm.
Bu dünya hoştur ama, ahiri mevt olmasa.

Bugün var yarın yok.
Can cana kurban olmaz.
Çocuklar uyuya uyuya büyür, ihtiyarlar uyuya uyuya ölür.
Dağ ardında olsun da ,taş altında (mezarda ya da eziyette) olmasın.
Dalı gevrek: Genç ölen için söylenir.
Diri baş dirliğini eder, ne olursa ölene olur.
Diri baş dirliğini ister, ölü kefen ister.
Diriler her gün biraz daha ölümlere yaklaşır.
Dirisi para etmez, ölüsü eder.
Diriyi gurbete, ölüyü toprağa verdik.
Doğru konuşak ki doğru can vererek.
Doğru ol, doğru öl.
Doğunca beyaz, evlenince beyaz, ölünce beyaz.
Dudak yas tutmaz.
Durursan el beğensin, ölürsen yer beğensin.
Düğün görüp oynamamış, ölü görüp ağlamamış.
Düğünsüz ev olur, ölümsüz ev olmaz.
Dünya ölümlü, gün akşamlı.
Dünyada dirimizi, ahrette ölümümüzü.
Dünyada dirisi yok, ahrette ölüsü yok.
Ecel geldi cihane, baş ağrısı bahane.
Ecel ile tedbir ancak, kırk gün aralar.
Ecel ne bir saat ileri, ne bir saat geri.
Ecel uzaklaşmaz.
Ecelden öteye yol gitmez.
Ecele çare olmaz.
Ecele derman, fakire ferman.
Eceli gelmek.
Ecel uykusu.
Eceli yakın olmak.

Ecelin çengelinde zengin de bir, fakir de.

Eceline susamak.

Ecelsiz kul olmaz.

Ecelsiz ölmek.

El elin ölüsünü ağlamış, gözünden yaş çıkmamış.

El oğlunun karısı ölmez.

Eli ile içirdi, iman ile göçürdü.

Evde biri ölecek demişler, herkes azabın yüzüne bakmış.

Evini temiz tut gelen olur, kendini/yatağını temiz tut ölüm olur.

Falan öldü, filan öldü, bir gün duyan Kenan öldü.

Fikirli ölüm var, şükürlü ölüm var.

Filanca daha ölmedi mi diyene; "Sana ne oluyor, rızkını Allah veriyor, ağırlığını yel götürüyor" derler.

Gailesiz baş, yerin altında.

Garibin kimi var? Geldi dedi, gitti öldü.

Geliciden gel olmasın.

Gelimli gidimli dünya, sonu ölümlü dünya.

Gelin boş çıkar da Azrail boş çıkmaz.

Gelin girmeyen ev olur, ölüm gitmeyen ev olmaz.

Gelinin de ölünün de atı yüğrük olur.

Gelir birer birer, gider birer birer, kalır bir.

Gencin az uyuyanından, ihtiyarın çok uyuyanından kork.

Genç ölüm, güç ölüm.

Genç ölür, koca ölür, ille koca, ille koca.

Gençliğine doyamamak.

Gençlikte ölüm, ihtiyarlıkta zulüm: Allah, kimseye, gençlikte ölüm, ihtiyarlıkta zulüm vermesin anlamında bir temenni sözüdür.

Gitti gül, gitti bülbül, ister ağla, ister gül.

Gök ekin gibi biçildi.

Göründüğün gibi ol, doğduğun gibi öl.

Götüreceğin bir top bez değil mi?

Gözleri toprağı gözlemek: Ölümü yakın olmak.

Gözü yere bakmak.

Gün biter, ömür biter.

Gününü görmüş, kürkünü yırtmış: Uzun yaşayıp, ölenler için söylenir.

Gününü sürmüş, devranını sürmüş.

Hasta ol benim için, öleyim senin için.

Hastanın başında eceli oturur.

Hastayı döşek bilir, ölüyü tenesir.

Hayırsız evlatların olursa, mal bıraksan ; "Niye mal bıraktı, bizi biribirimize düşürdü", mal bırakmasan da; "Hiçbir şey bırakmadı" deyip, öldükten sonra yine arkandan kötü konuşurlar.

Hazır mezarın ölüsü: Bir şeye hazıra konan için söylenir.

Hele bir çağrıl da bak, hemen gelir.

Helva tavası omuzunda: Ölümü yakın kimse için söylenir.

Hepimizin böyle bir günü var.

Herkes sırası ile.

Herkesin bir sebebi olacak.(Azrail'e bahane yok anlamında.)

Hile ile iş gören mihnet ile can verir.

Irahat (Rahat) döşeğı.

İbret almak istersen cihanda ölüm yeter.

İçeri kışı geçmez, dışarı kışı geçer: Ölüm üzüntüsü, acısı unutulmaz, gönül kışı geçmez.

İhtiyarı, yaşı öldürür.

İki eli yanına düşmek.

İki iyiliğın biri: İyi olmayan, uzun süre hastalık çeken için; "Ya iyileşsin, ya da ölsün" anlamında bir sözdür.

İmanlı göç, ahsence ölüm.

İnsan bir kere ölür.

İnsan dermiş ki; "Ne zaman ölürsem, kıyamet o zaman kopar."

İnsan ot gibi bitiyor, ot gibi yitiyor.

İnsanın her doğurduğu yanına kalmaz. (Çocukları ölene söylenir)

Kabristanda tanıdık daha çok.

Kadının şanslısı kocasından önce ölür.

Kaldırın oğulu, getirin öğünü. (Üç oğlu ardı ardına salgın hastalıktan ölen kadın söylemiş derler. Benzer sözler:

Oğulsuz oluyor da öğünsüz olmuyor.

Azizim öldü, boğazım ölmedi. (Aziz adlı, biricik oğlu ölen kadın söylemiş.)

Yedi oğuldan geçtik de yedi öğünden geçemedik.(Yedi oğlu ölen bile, yedi öğün yemek yemeden duramamış, ağlamak da kuvvet ister denir.)

Kara toprak da neler alıyor.

Karısı ölen adam, mezara götürürken "Vah bana, vah bana", dönerken de "Kimler bana, kimler bana" dermiş.

Karısı ölen ve tekrar evlenen adam; Azrail dolapta sanırmış.

Kefeni koltuğunda gezmek.

Kırk yılda bir ölen olur, eceli gelen ölür.

Kim öle, kim kala.

Kişi (koca) adamı sağ sever, komşu adamı var sever.

Kocalar karılarına; "Sen hasta olma, ben olayım, sen öl, ben ölmeyeyim."derlermiş.

Komşu gelir çenenen bağlar, akraba gelir ölüne ağlar.

Koyup giden nurda yatsın.

Kör ölür badem gözlü olur, kel ölür sırma saçlı.

Kul çilesini görmeyince körüne/mezarına girmez.

Küçük kızın sonu gelin, uzun yaşın sonu ölüm.

Küs de üç gün, yas da üç gün.

Mezar kaçgını.

Mezardan ölüyü çıkartmak : Etrafı dağıtmak, yaramazlık yapmak. (Çocuklara denir.)

Mezardan öteye sal gitmez, ecelden öteye yol gitmez.

Muhanet ölümden beter.

Mumları yaktıydı, altını takdıydı, ne diyim de ağlayım, ölecek vaktıydı: Yaşamış, gününü görmüş yaşlı kimselerin ölümünde söylenir.

N'olursa ölene olur.

Ne iyi olan sağlam, ne ölen hasta.

Ne öldü, ne dirildi.

Nikâh ile ölüm birbirini kovalar.

O Güssün (Gülsüm) bu Güssün (Gülsüm), Azrail ettiğini bulsun.

Ocağın batsın dersin, kocan ölsün, evin yıkılsın dersin karın ölsün.

Oğlu ölen adam, oğlunun mezarına taş götürürken; "Yaşadım yedi yüz sene yaş, olmadım tıraş, koyamadım taş üstüne taş." demiş

Oğlu ölen bir başka adam ise; "Yaşadım yüz elli sene yaş, oğlum öldü ham tıraş, böyle ölüm olduğunun bileydim koyar mıydım taş üstüne taş" demiş.

Olacakla öleceğe çare bulunmaz.

Onmadığımızı ölmediğimize sayalım. (sayak)

Öğlene kadar değil, ölene kadar dost olmalı, konuşmalı.

Öğün (Önün) sıra öleyim: Çocuklara büyükleri tarafından sen ölme, ben öleyim tarzında bir sevgi sözüdür.

Öl ki sana ağlayayım, yit ki seni bulayım.

Öldüğü yetmez, koz ağacından tabut ister.

Ölecek tahtı, mumları yaktı, ne deyim de ağlayım, ölecek vakti: (Yaşlı ölene söylenen şaka yollu bir sözdür)

Ölen bir ölmüş, ağlayan iki.

Ölen canını kurtarır, yazık kalanın gününe.

Ölen ile gidenin dostu olmaz.

Ölene kadar yaşayacak, yorulana kadar soracaksın.

Ölene yetişilmez.

Ölenin ardından kimse ölmedi.

Ölenin erini alırlar, gidenin yerini.

Ölenin malı beraber ölür.

Ölenin yüzü örtülür.

Ölenin, gidenin, düşenin hatırı olmaz.

Ölenle ölümez, herkes sırasını bekler.

Ölenle ölümez.

Ölmek kolay, yaşamak zor.

Ölmeye bir başı kalmak: Çok hasta, perişan, bitkin olmak.

Ölmeyen gülüp oynasın.

Ölmüş ölüden şeytan bile vazgeçmiş.

Ölmüş örtülmemiş.

Ölü bir iken iki oldu, mezarı geniş kaz!

Ölü bizim Allah rahmet eylesin: Başa bir iş gelince, yapacak bir şey yok anlamında kullanılır.

Ölü ile deli sahibinindir.

Ölü üzüntüsü, dürülü bohçadır, gönülde durur.

Ölüler beller ki diriler hergün helva yer.

Ölüler; "Keşke öte dünyada olsak da, yar ile yarmaça arasında olsak" derler.

Ölüleri çekiştirme, dirileri çek, çevir.

Ölüm Allah'ın emri, ayrılık zor.

Ölüm Allah'ın emri, ayrılık olmasaydı.

Ölüm bir defa, gelin bir defa.

Ölüm bir kara devedir, her kapıya çöker.

Ölüm bir yol değil ki tutup gideyim.

Ölüm demiş ki; "Kaşla göz arasındayım, ondan da yakınım."

Ölüm dirim bizim için.

Ölüm döşeginde yatan ecel teri döker.

Ölüm gence ihtiyara bakmaz.

Ölüm gence kocaya bakmaz.

Ölüm Hak, miras helâl.

Ölüm için; "suyu oraya akarmış da, toprağı kendine çekermiş derler,"

Ölüm iki cihan iyiliğı.

Ölüm ile oç alınmaz.

Ölüm iyiliğı olmak.

Ölüm korkusu bir hastalıktır.

Ölüm lâfını ettirmez, gelince kimseyi de konuşurmaz.

Ölüm ne bir soluk evvel gelir, ne bir soluk sonra.

Ölüm nur âlem.

Ölüm tok aş, ağlamaya yürek gerek.

Ölüm ufaltıyor.

Ölüm var mı yok mu?

Ölüm yaşa başa bakmaz.

Ölüm yüz aklıdır.

Ölüm, dirim bize.

Ölüm, emrine kurban.

Ölüm; "Irak yerdeyim, kaşla göz arasındayım, ondan da yakındayım" dermiş.

Ölüm; gönül kışı.

Ölümden gayri her derdin devası var.

Ölümden öte köy yoktur.

Ölümden öteye yol yok.

Ölüme kim uzak ki?

Ölüme sevinilmez, emrine sevinilir.

Ölümlle oç alınmaz.

Ölümlü gören, hastalığa razı/mum olur.

Ölümlü misafir bekler gibi beklemeli.

Ölümlün arkasından erişilmez.

Ölümlün çalması kapı yok.

Ölümlün elinden kimse kurtulamaz.

Ölümlün gözü kör olsun.

Ölümlün ocağı bata.

Ölümlün yüzü soğuk.

Ölümlüz eli, ayağı ile mi gitti?: Ölümlerin arkasından iyilik yapılması, sadaka verilmesi gerektiğini belirtmek için söylenir.

Ölünceye kadar geçineceğini, yoruluncaya kadar ara: Dünür gezerken kayın valide için söylenir. "Yorulana kadar arayalım ki, ölene kadar geçinelim!" Çok yorul ama, iyisini bul anlamında söylenir.

Ölürsen yer beğensin, durursan el beğensin.

Ölünün arkasından erişilmez.

Ölür müsün, öldürür müsün?

Ölürse mezar, kalırsa gezer.

Ölürüm diyenin üstüne varılmaz.

Ölüsü kazanmış, dirisi yiyor.

Ölüsü olan bir gün ağlar delisi olan her gün.

Ölüye ağlamaz, diriye gülmez.

Ölüye gider ağlamaz, düğüne gider oynamaz.

Ölüye günnük satandan hayır gelmez.

Ölüye gününde ağlarlar.

Ölüyü gününde, tavuğu pininde: Her işi zamanında, vaktinde yapmalı. (Pin: Tavuk kümesi)

Ölüyü örte korlar, deliyi dürte korlar.

Ömrünü yakasına dikmedi ya: Bir gün ölecek anlamında.

Ömür göz yumup açıncaya kadar.

Önümüz ölüm, sonumuz ölüm.

Önümüz sonumuz toprak.

Ört ki ölem.

Öylü görüp ağlamamış, düğün görüp oynanamış.

Öz ağlamazsa göz ağlamaz.

Para ile pazara, iman ile mezara.

Pişirdiğim aş ile, bağladığım baş ile: Ele avuca düşmeden ölüm istemek. Ölümün iti olayım.

Rahat ararsan mezarda

Sabır sabır, sonu kabir.

Sac düzen aldı, hamur tükendi, ev düzen aldı ömür tükendi.

Salma gireyim.

Sen de gidersin bir top bez ile.

Sığırcık suyu içmiş: Çok uzun yaşayana denir.

Suyu ısınmış, kefeni biçilmiş gibi.

Suyu konmuş, kefeni biçilmiş.

Suyu toprağı nerde alındıysa ölüm orda olur.

Şükürlü ölüm var, fikirli ölüm var.

Talihli kadın kocasının ardı sıra ölür.

Telsiz duvaksız gelin; ölü.

Terlemeden mal, hırlamadan can (olmaz).

Ulu ağacın (kütüğün) üzerinde nice çırpılar kırılır. Gençler yaşlılardan önce ölebilir, ölüm yaşa bakmaz anlamında kullanılır.

Ununu elemiş, eleğini asmış.

Vaktinde ölen babacığım: Her şeyi vaktinde yapmak anlamında kullanılır.

Vara sağ olaydı da bir torba kemik olaydı.

Vasiyet ettim ama ölmedim.

Vasiyet ölüm getirmez.

Veren de kendi, alan da kendi.

Veresiye kefin bulsa akşamdan ölür.

Vursan ölüyor, vurmasan nasibini alıyor.

Yalandan yatıp, essahtan kalkmak: Ani hastalanıp ölmek.

Yâr ölürse yâre ne (Yardan çok ne var), ben ölürsem çare ne?

Yaş seksen, ölüm ahsen.

Yaşın seni öldürür, malın seni yeldirir. Ölene kadar kimseye muhtaç olmazsın anlamında kullanılır.

Yat kalk, yat kalk, bir gün temelli yat.

Yatan utanmasın, bakan usanmasın : Allah, yatanı utandırmasın, bakanı usandırmasın.

Yediği avu, giydiği kefen olmak.

Yememekten değil, yemekten kork, ölmekten değil, ölmekten kork.

Yerde yılan, havada kuş, aynı yere gitmişler; ölüm.

Yetmiş ecele, yetmiş evliya karşı duramaz: Yetmiş ecel: vadesi yetmek.

Yılan ölür, soktuğu da ölür.
 Yiğidi öldür, hakkını inkâr etme.
 Yiğidin can vermesi de yiğit.
 Yit ki seni bulayım, öl ki sana ağlıyayım.
 Yüzüne ölü toprağı saçılmak. (Çok uyuyana denir)
 Zakir Ağa öldü, ölmeyen sevinsin.
 Zalim aldı ben verdim, zalim öldü ben kaldım.

Ölüm sözü etmeden nasıl söylenir:

Eyle (Öyle) oldu.
 Emaneti teslim etti.
 Yukarı Tekke'ye gitti. (Abdülvahab Gazi Mezarlığı/Yukarı Tekke Mezarlığı)
 Yalan dünyadan essah (sahi) dünyaya gitti.
 Dünyası değişti.
 İki eli yanma düştü.
 Bastığı çayırlar, üstünde yeşerdi.
 Dünyaya gözlerini kapadı.
 Sizlere ömür.
 Yerine yerleşti (gitti).
 Allah'ın emrine gitti.
 Yalancı dünyadan göçünü çekti.
 Ele avuca düşmeden gitti.
 Olmuş armut, düştü.
 Rahmetli oldu.

Ölüm İlâhâsi⁸

Nefsim sen ölmez misin
 Öleni görmez misin

⁸ Fatma Yalçın'dan derlenmiştir.

Soğuk sular ısındı
 Çimmeye gelmez misin
 Yakasız gömlek biçildi
 Geymiye gelmez misin
 Cansız atın geliyor
 Binmiye gelmez misin
 Kara yerler kazıldı
 Girmeye gelmez misin

Anonim halk şiiri içinde, birbirinden anlamlı, halk düşüncesinin, felsefesinin, bilgeliğinin ve ölüme teslimiyeti görmek mümkündür.⁹

Bu dünya bir gamhanedir
 Gam çeken divanedir
 Ne aldandın behey şaşkın
 Bu can sana emanettir

Bu dünyada üç nesneden korkarım
 Bir ayrılık bir yoksulluk, bir ölüm
 Ayrılığı gelir diye gözlerim
 Yoksulluğu sağlığıma sayarım
 Ölüm niye sana derman bulunmaz

⁹ Halk düşüncesini, halkımızın edebî gücünü aksettiren manilerden bir kaç örnek:

Dünyaya yayak geldim
 Yatmadım uyak geldim
 Ömür der yüzyıl oldu
 Gönül der bayah geldim

(Doğu Anadolu)

Her gelene
 Kurbanım her gelene
 Mezarımı yüce yapın
 Yavrularım gölgelene

(Elazığ)

Erzurum ildir bunun
 Meyvası baldır bunun
 Anası yok ağlaya
 Bacısı lâldır bunun

(Erzurum)

Dünyasına dünyasına
 Güvenme dünyasına
 Dünya benim diyenin
 Dün gittim dün yasına

(Kerkük)

Bütün.dünya benim olsa gitmez gamım, nedendir bu
 Ta ezelden toprağından yaratılmış bu tendir bu
 Giden gelmez, gelen durmaz iki kapulu handır bu
 Sakın dünyaya aldanma makam-ı imtihandır bu

Dağlar evvelki gibi
 Bağlar evvelki gibi
 N'olduysa ölene oldu
 Sağlar evvelki gibi

Dur dur durmuşa var
 Askerden gelmişe var
 Karısı ölmüşe var
 Kıymetini bilene var

Durursa zenciri saat
 Durur dakika durur tık tık
 Çünan ömrün tamamında
 Ruha derler hemen çık çık¹⁰

Kısmetindir gezdiğin yer, yer seni
 Göğe çıksan da yer, yer seni
 Bunun adına yer derler
 Kâinatı kendi besler, kendi yer¹¹

¹⁰ Zekiye Çermikli'den derelenmiştir.

¹¹ Kâzım Arslan'dan derlenmiştir.

Olamadım el gibi
 Açılmadık gül gibi
 Geldik gidiyoruz
 Bir bulanık sel gibi

Sefa geldin ey misafir bundan âlâ makam olmaz
 Kimi gelir, kimi gider hiç kimseye mal olmaz

Yeridim, yeridim eğlendim kaldım
 Dünya yalan imiş , ben yeni duydum
 Yerin altı imiş meskenim yurdum
 Elin arşa değse, sen alçak yürü¹²

Efsaneler

Sultan Süleyman ölümsüzlük için abıhayat suyu getirmiş. Önce bir millete sorayım da öyle içeyim" demiş: Kuşa, kurda haber salmış, hepsi gelmiş, yalnız ağbaba kuşu üç günde gelmiş. Sultan Süleyman "Niye geç geldin?" diye sormuş. Ağbaba kuşu; "600 yaşındayım, kanatlarım yoruldu" demiş. Sultan Süleyman; Abıhayat suyu getirdim, içeyim mi? diye sormuş. Kuş şöyle demiş: "Ben, yirmi yaşında iken, herkes beni beğenirdi, beyaz kuş gelmiş, ne güzel derlerdi. Yüz yaşımda iken aynı yere gittiğimde, ağaca kondum, taşladılar, yaralandım, horladılar. Sen ne yapacaksın? Akran bulamazsın, konuşacak adam bulamazsın, duvar diplerinde kalırsın, Abıhayatı içme, git, öl, kurtar" demiş."

Benzeri bir efsane de şöyledir: Herkes akranı ile gitmeli imiş.

Hız. Süleyman Peygambere, Allah tarafından; "İstersen sana ölüm vermiyeyim" haberi iletilmiş. Hız. Süleyman; "Bir danışayım, hayvanlara sorayım" demiş. Bütün hayvanlar iyi olur demişler. Fakat kirpi itiraz etmiş ve şöyle demiş; "Ölmez isen, ihtiyarlırsın, gücün kuvvetin azalır, herkese gülünç olursun, herkes akranı ile gitmeli."

Ölüye ağlamak iyi sayılmaz, ölüye ağlıyorlarmış, melekler inmişler. Niye ağlıyorsunuz?" demirle. Ölüye ağladıklarını anlayınca, "Biz de sandık ki, ekmek yanmış da tütüyor."

¹² Kâmile Çataltepe'den derlenmiştir.

Ölümü kimse kabul etmemiş, dağlar, taşlar istememiş. Bir insan ölmüş. Ölü sahibi ağlamış. Bir kurbağa, başını örtmüş, taziyeye gelmiş. Ordan oraya sıçrayarak geçerken, ölü sahipleri bu duruma gülüşmüşler. Bunun için ölüm acısına ancak insan dayanır" demişler. Dudak yas tutmaz; konuşur ve güler anlamında söylenir.

Sivas'ta Mezarlıklar ve Mezar Taşı Sözleri

Sivas'ta, halkın Yukarı Tekke dediği tarihî Abdulvehhab Gâzi Mezarlığı şimdi genişlemiş ve büyük bir alana yayılmıştır . Sivas Şehitliği ve aile mezarlıkları da burada bulunmaktadır. Bugün bu mezarlık ihtiyaca cevap vermektedir. Sivas'ta eski mezarlıkların bir kısmı günümüze gelememiş, yeni binaların, alanların ve yolların açılması sebebiyle kaldırılmıştır. Cami hazirelerinde bulunan kabirler de küçük bir mezarlık görünümünde olup, Ulu Cami, Ali Baba Camii, İmaret Camii, Meydan Camii, Ali Ağa Camii buna örnektir. Sivas'ta bulunan anıt mezarlar ise¹³, Abdulvehhab Gazi Türbesi (Abdulvehhab Gazinin şahadeti 731 tarihindedir ve türbesinin vakfına ait bilgiler 14. yüzyıla aittir.¹⁴), İzzettin Keykâvus Türbesi (1219), Ahi Emir Ahmed Kümbeti (Vakıf senedi:1333), Şeyh Hasan Bey Kümbeti- halk arasındaki adı Güdük Minare'dir (1347), Şeyh Hüseyin Râi Türbesi -halk arasında Şeyh Çoban olarak bilinmektedir-(15.yy), Şemseddin Sivasî Türbesi(1597)'dir. Muzaffer Burûcerdi Türbesi(1271), Akbaşbaba Türbesi, Şeyh Erzurumî Türbesi, Kadı Burhaneddin Ahmed Türbesi, İncili Hanım Türbesi, Süt Evliyası Türbesi, Bun (Mum) Baba Türbesi de diğer türbeler olup, Şahna Kümbeti (1231) günümüze gelememiş, bu yüzyılın başında tamamen tahrib olmuştur, çeşitli süsleme parçaları ve kitabesi Gökmedrese'ye kaldırılmıştır. Günümüzde, eserin, Kümbet semti olarak sadece adı kalmıştır.

Halk inançlarımızda, mezar, dünyadaki son istirahat yeri, ahirete geçiş kapısıdır. **Altın beşik** , onun için söylenmiş , ne kadar anlamlı ve veciz bir halk ifadesidir. Ölüm, mezar ve mezarlıklarla ilgili inanç ve gelenekler, Türk inanç sistemi içinde çok önemli yer tutmaktadır.¹⁵ Mezar ziyaretlerinin törensel niteliği vardır. Sivas'ta, ölünün gömülmesinin ertesi günü sabahı, aile yakınlarının kabri topluca ziyaret ederler. Bu ziyaret, ölümü kabullenmek amacıyla ilgilidir. Ölünün kırkıncı günü yapılan ziyarete kabir üzerine kırk suyu dökülür. Ramazan ve Kurban Bayramı arefelerinde de bu kabirler ziyaret edilir. Son on yıl öncesine

¹³ Burhan BİLGET : Sivas Anıt Mezarları, Ankara, 1993. s. 48.

¹⁴ Necati DEMİR, Kutlu ÖZEN: Hz. Peygamber'in Sancaktarı Abdulvehhab Gâzi ve Silah Arkadaşları, Sivas, 1996.s. 21.

¹⁵ Sedat Veyis ÖRNEK : Anadolu Folklorunda Ölüm, Ankara, 1971. s. 65.

kadar arefe günü kabir ziyaretlerinde, nişanlı kıza oğlan evi tarafından hediye olarak gönderilmiş olan koç da üzeri süslenmiş olarak gezdirilirdi. Bayram namazını ve cuma namazını Abdulvehhab Gâzi Camiinde kılanlar, türbeyi ve yakınlarının kabirlerini de ziyaret ederler. Dua ve fatiha okurlar. Yaşı biraz ilerleyen kimseler, kabirleri gördükçe, burada daha çok tanıdığımız var diye düşünürler. Mezar ziyaretlerindeki saygı, her zaman toplumsal bir gelenektir. Çocukların, aile büyüklerinin kabrinin ayak ucunda durmaları istenerek, vefat edenlerin bu ziyaretten haberdar olacağı söylenir. Yol kenarlarında rastlanan tek kabirlere, evliya nazarı ile bakılır. Sivas'ta Tek mezar (mezer gibi söylenir), halk arasında, bir semte bile ad olmuştur.

Halk inançlarında, mezarlıkta yetişen bitkiler ve varsa ağacın meyvası yenilmez. Sivas'ta mezarlar üzerinde yetişen üzerlik bitkisinin kapsüllerini (meyvalarını), ağustosta toplayarak, bunlarla süslü nazarlıklar yaparak evlere asmak ise bir görenektir.

Mezarlıklar

Abdulvehhab Gâzi (Yukarıtekke) mezarlığı, oldukça bakımlı olup, burada Abdulvehhab Gâzi'nin türbesi ve yakınında da, eski, tarihi mezarlar bulunmaktadır. Hacı Nureddin, Cemalettin Aksarâyi yalnızca ikisidir. Abdulvehhab Rahatî Aile Kabri -Darürraha mütevellileri diye anılan bu aile, Başara soyadını almıştır-(13.yy.) de, Kılavuz mahallesi sonunda, şosenin tepeye bittiği yerde idi, yol yapımı ile bu mezarlar kaldırılmış ve kabir taşları Sivas Müzesi'ne konulmuştur. Abdulvehhab Gâzi Türbesi'nin güney batısında Kırk Kızlar, Kılavuz Mahallesinde de Kılavuz Baba, burada bulunan adak yerlerindedir.¹⁶

Abdulvehhab Gâzi mezarlığında tarihî bir çok kabir taşları vardır ve devrinin geleneğini yansıtmaktadır.İlmiye sınıfına mensup olanların sarıklı , mülkî erkân için ise fes biçimli şahideler, kadın mezarlarında ise, selvi biçiminde,taştan âdeta taç şekli verilmiş şahideler görülmektedir. Günümüzdeki mezarlarda, daha çok, taş , mermer ve demir şebeke görülmektedir. Aile mezarlığı geleneği olduğu gibi, sağlıklarında mezarlarını yaptıranlar da vardır.

¹⁶ Necati DEMİR- Kutlu ÖZEN, Hz.Peygamberin Sancaktarı Abdülvehhab Gâzi Hazretleri ve Gaza Arkadaşları, Sivas, 1966, s.89.

1930 lu yıllarda, Sivas'ta altı mezarlık olduğu kaydedilmiştir.¹⁷ Sivas'ta tarihî Abdulvehhab Gâzi Mezarlığı'ndan başka adını ve yerlerini tespit ettiğimiz diğer mezarlıklar şunlardır:

Garipler Mezarı: Bu mezarlık şimdiki sebze halinin yerinde idi, 1960 lı yıllarda, mezarlık kaldırılarak, sebze hali ve dükkânlar yapıldı. Halk bir zaman bu çarşıya, Garipler mezarı demiş ve sonra unutulmuşsa da Belediye bu hale, Garipler Hali adını vermiştir.

Eskiden, her şehir ve kasabada Garipler Mezarlığı bulunurdu.¹⁸ Ticaret, çalışma vb. gibi sebeplerle, başka şehirlere gidenler, eskiden hanlarda kalırlar ve bu şahıslardan ölenler olunca, bu mezara gömülürlerdi. Bu mezarların şehrin içinde olmalarının sebebi de budur.

Ulu Camii Mezarlığı: Bu mezarlık Ulu Cami yanında yeni açılan yoldan, Ulu Cami mütevellileri Saçlı Efendilerin evine kadar uzanmaktaydı. Bu aileye mensup Numan Efendi Kabri ve yanındaki mezarlar, eski mezarlıktan günümüze gelmiş olanlardır. Bugün Ehramcızade İsmail Toprak'ın ve diğer kimselere ait olan 27 kabir Ulu Cami haziresindedir.¹⁹

Şeyh Çoban Mezarlığı : Şeyh Çoban türbesi yakınında olan bu mezarlık da kalkmıştır. Şimdi yerinde Kılıçarslan İlkokulu bulunmaktadır.

Şehitler Mezarlığı : Şehitler semtinde bulunan bu mezarlık da kaldırılmıştır. Yerine sanayi çarşısı yapılmış olup, şimdiki keresteci dükkânlarının bulunduğu kısımdır. Günümüzde, yol kenarında birkaç mezarın şahidesi görülmektedir. Mezarlığın bu adı almasının sebebi, halk inançlarında, Timur'un burada pek çok askeri şehit etmesine bağlanmaktadır.

Halfelik Mezarlığı : Bugün bir kısmı yol nedeniyle kaldırılmış olan Halfelik Mezarlığı da tarihî bir mezarlıktır. Timur'un, ders okuyan halifeleri şehit etmesinden bu adı aldığı söylenir. Burada aile mezarlığı olanlar defin yapabilmektedirler. Sivas velilerinden Aziz Baba'nın da kabri buradadır.

Höllüklük Mezarlığı: Höllüklük mevkiinde son elli yıl öncesine kadar defin yapılan bir mezarlık vardı. Günümüzde bu mezarlık bulunmamaktadır. Höllüklük denilen mevkie giden Höllüklük Caddesi'nin de adı Muttalip Efendi Cad. olarak değiştirilmiştir.

¹⁷ Dr. Hasan TAHSİN : Sivas Sıhî ve İçtimai Coğrafyası, İstanbul, 1932,s.191.

¹⁸ Tuncer BAYKARA : Garipler Mezarlığı Bir Geçmiş Zaman Gerçeği, V. Miletlerarası Türk Halk Hültürü Kongresi Gelenek, Görenek, İnançlar Seksiyonu Bildirisi, Ankara, 1997,s.82.

¹⁹ Müjgân ÜÇER: Sivas Ulu Camii Ve Halk İnançlarındaki Yeri, Sivas Kültür, Sanat, S. 1, Sivas 1997, s.7.

Karakaş (Karaaş) Mezarlığı: Karakaş köprüsünün yakınında Karakaş Kolluğu ve Karakaş Camii vardı. Bunların çevresi de mezarlıktı. Mezarlık, şimdiki Gülyurt sitesinin bulunduğu eski fidanlık alanını da kaplıyordu, hatta burada bir de kümbet vardı ki buna da Sıtma Kümbeti denilirdi. 1940'lı yıllarda mezarlık kaldırılmıştı. Halkın Karakaş Baba adını verdiği kabir bir adak yeri olarak, yakın zamanlara kadar biliniyor ve ziyaret ediliyordu.²⁰

Eğri Kavak Mezarlığı : Kılavuz Mahallesine giden yolun sağında, şimdi Y S E Md. bulunduğu yere varmadan, küçük bir mezarlık vardı. 1950'li yıllarının başında bu mezarlık yerinde idi, ağaçlı bir mezarlıktı. Bu mezarlık da o yıllardan sonra kaldırıldı.

Harman Çayırında Kümbet Mezarlığı: Şimdi Çayırağzı semti ile Yenişehir evlerinin bulunduğu yerde idi. Burada bir de kümbet vardı ve çevresi mezarlıktı. 1940'lı yıllarda defin yapılan bu mezarlık kaldırıldığında, kümbet de yıkılmıştı. Melik Acem zaviyesi burada idi. Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid ve üç oğlunun kabri burada iken, bir şahsın rüyasına girdikten sonra, buradan alınarak Yukarı Tekke'de bulunan Abdulvehhab Gâzi'nin Türbesi'nin yanına nakledilmiştir.

Gazhâne Mezarlığı : Burası büyük bir mezarlıktı. Şimdi Kadı Burhaneddin İlköğretim Okulu'nun bulunduğu yerde idi. Bir adı da Kayseri Kapı Mezarlığı idi. Bu mezarlıkta 1955 yılından sonra kaldırıldı. Kadı Burhaneddin ailesine ait olan bir kabir taşı Buruciye Medresesi önündeki açık hava müzesindedir. Kadı Burhaneddinin mezarının yerine ise 1965 yılında bugünkü baldaken türbe yapılmıştır.²¹

Aydoğan Mezarlığı : Eskiden adı Pünzürük Mezarlığı idi ve çevresinde tarlalar vardı. Şimdi evlerin ortasında kalan bu mezara defin yapılmamaktadır.

Kabak Yazısı Mezarlığı : Şimdi Numune Hastanesi'nin bulunduğu çevrede idi. Bu mezarlıktan İncili Hanım Kümbeti bu günlere gelebildi. Bugün Numune Hastanesi'nin karşısında bulunan yere yapılan öğretmen evleri de, bu mezarlığın kaldırılmasıyla inşa edilmişti. Sonra bu evler de yıkıldı ve apartmanlar yapıldı. Bu semte Kabak Yazısı denilmesinin sebebi, bu düzlük alanda, direğe dikilen kabaklara ok atılmak suretiyle atıcılık tâlimi yapılmasıydı.

Yüğrük Şahi Mezarlığı : Bugünkü Türk Telekom Meydan Md. binasının bulunduğu yere çak yakın idi, 1950'lerden sonra kaldırılmıştır.

²⁰ Sâliha ÇINARGİL : Sivas'ta Yatırlar,(Yayınlanmamış lisans tezi, Danışman: Dr. Doğan Kaya), Sivas, 1992, s.47

²¹ Müjgân ÜÇER : Kadı Burhaneddin Ahmed 'in Ölümü ve Türbesi ile İlgili Menkibeler ve İnanışlar, Türk Kültürü, Sayı. 265, Ankara, 1985, s. 345

Ali Baba Mezarlığı: Ali Baba Camii'nin kuzey ve kuzey batı tarafında bulunan , bugün ağaçlandırılmış vaziyetteki bu eski mezarlığın büyük bir bölümü yola gitmiştir.

İzzet Paşa Mezarlığı:İzzet Paşa Camii'nin bulunduğu yerin(Hükümet Meydanı yakını) çevresi de mezarlıktı. Cami ve bu mezarlık da kaldırılmıştı.

Paşa Camii Mezarlığı : Paşa Camii'nin önü eskiden mezarlıktı, yolun genişletilmesi ile mezarlık kaldırıldı. Camii vakfeden Ahi Paşa ve Selman Bey'in ailesine ait kabirler burada idi. Yolun genişletilmesi ile mezarlar kaldırılarak, Halfeliğe taşındı.

Mevlâna Mezarlığı: Mevlâna semti olarak bilinen yerde de mezarlık vardı. Buraya Mevlâna denilmesi, Mevlevî Tekkesi'nin bulunması nedeniyledi.

Ermeni Mezarlığı : Paşa Fabrikası (Paşa Bahçesi)'nin bulunduğu Tavra Boğazı'nda Ermeni vatandaşlara ait, Sivas halkının maşatlık dediği, defin de yapılan küçük bir mezarlık bulunmaktadır.

Mezar Taşı Sözleri

Mezarlarda, Diri ve sonsuza kadar kalacak Allah'tır anlamına gelen, Hüve'l-hayyü'l-bâki ibaresi²², fatiha isteklerini belirten ifadeler, ölümü hatırlatma²³, fânilik,dilek, öğüt, ibret, acındırma ve vasiyet niteliği de taşımaktadır.

Mezar taşı sözleri devrinin aynası gibidir. İnancı , gelenekleri ve edebiyat örneklerini yansıtır. Arap alfabesiyle yazılmış mezar taşı sözleri divan edebiyatı özelliklerini taşımakta, günümüz mezar taşlarındaki gibi feleğe sitem sözlerine fazla yer verilmediği görülmektedir. Mezar taşına yazılanlar, ayetler, hadisler, dualar, ölenin ve hayattakilerin dileklerini anlatan , ölüm sebebi olan hastalığı, kazayı anlatan , gurbette ölümü, kaderden şikâyet ve feleğe edilen sitemler, şiir, şarkı, türkü ve klişeleşmiş sözler, fânilik, öğüt ve mesaj niteliği taşıyan sözler olarak gruplanabilir.

Abdülvehhab Gâzi (Yukarıtekke) ve Halfelik Mezarlıklarından 1981 Yılında Derlenen Mezar Taşı Sözlerinden Örnekler²⁴

²² -Şeref BOYRAZ : Mezar Taşı Sözleri , Kızılırmak, S.9. Sivas , 1992 , s.17.

²³ -Alparslan AYRAL : Sivas'ın Ve Balıkesir'in Mezar Taşlarında Ölüm, Sivas, 1994,s.9.

²⁴ -Hüseyin Demir ve tarafımızdan derlenmiştir.

Abdülvehhab Gâzi Mezarlığı'ndan:

-Dünyada ne olursa olsun şanın

Akıbet iki taşdır mekânın

-Dünyada koymadım başıma altın taç

Görmedim eğride tok, doğruda aç

Nerede bir mezar taşı görürsen elini duaya aç

Bir gün sen de olursun o duaya muhtaç

-Ben sizin gibi olamam ama, bir gün mutlaka siz benim gibi olacaksınız.

-Kayhan'dı soyadım

İlçem Zara'dır.

Doymadım gençliğe gönlüm yaradır

Almanya'da içtim ecel meyini

Muradım sizlerden bir fatihadır.

-Bir gonca gül idim

Çok erken soldum

Özlediğim cenneti

Mezarda buldum.

-Baksana bana

İbret değil mi sana

Bir fatiha oku bana

-Bir gül idim soldum

Yaşadım da ne oldum

Göçen bir fâni gibi

Bak ben de toprak oldum

-Trafikte geldi ecel başıma
Yeni girmiştım yirmi yaşına
Ey ziyaretçi oku bir fatiha
Bak şöyle din gardaşına

-Ezelden de güldürmedin sen beni
Ben yaparım sen yıkarsın bendimi
Bana mı sınadın olan harbini
Kime şekvâ edem elinden felek

-Süleyman'a kalmayan dünya
Dağlar yerinden ayrılır bir gün
Yüz bin senedir çürüyen canlar
Hakk'ın emriyle dirilir bir gün

-Mekânım dağlar başı oldu
Seyrana hacet kalmadı
İçtim ecel şarabını
Lokman'a hacet kalmadı
Yapıldı çeşmi sarayım
Mimara hacet kalmadı

- Toprak! Toprak! Toprak!
Fâniye teselli mi feryat ile ağlamak
Goncama nasip olmadı gül dalında açmak
Vaki değil yavrum! Beşere ölümden kaçmak

-Şefkat ve merhamette güneş gibi ol
Başkalarının kusurların görmekte gece gibi ol
Sehavet ve cömertlikte akar su gibi ol

Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol
Tevazu ve mahviyette toprak gibi ol
Ya olduğun gibi görün, ya görüldüğün gibi ol

-Derdin dermanı yok tabip neyleye
Dileğim Allah'n rahmet eyleye

- Ana rahminden indik pazara
Bir kefen aldık döndük mezara

-Annesi bahşetti
Yavruma kanını
Yavrum bahşetti
Mevlâ'ya canını

- Altından ağacın olsa zümrütten yaprak
Akibet gözünü doyurur bir avuç toprak

-Gafil bakma Ya Muhammed ümmeti
Bir fatiha okuyan elbet bulur cenneti

-Sivas şehrin şen olsun, işte geldik, işte gittik.

Halfelik Mezarlığı'ndan :

-Terkettin gittin bizi
Kan ağlattın hepimizi
Arıyoruz yana yana
Doyamadık sana ana

-Fâni dünya bir fenerdir
Döndükça döner akibettir
Bir gün olur söner
Beni hasret eder sana
Gel de bak mezarıma

-Ziyaretten murat bir duadır
Bugün bana ise yarın sanadır
Ölülerin dirilerden beklediği
Fatihadır.

-Dünya'ya eyledik elveda
Evlatlarımla sürmedim safa
Ahmet Ergün'ümün ruhuna fatiha

-Gaflete dalıp geçme ya Hz.Muhammed ümmeti
Bir fatiha okuyan elbet bulur cenneti
Affet affet ilâhî geldik huzura
Biz kullarını gark eyle nura

-Amansız derde tutuldum bulamadım şifa
Garipler mezarlığında yım rahmet eyle Huda
Oğlum Hafız Bilal'e selâm söyleyin
Okusun bana her gün Kur'an ve dua

-Atide bir gün var
Herkesi ağlatacak gün
Mühim bir haber gibi
Duyulacak öldüğüm
Her gün gezip tozduğum

Bu yerden sessizce
Gideceğim her şeyden
Her yerden habersizce

-Var mı dünyaya gelip de kalan
Gülüp baştan başa muradın alan
Muradı maksudu hepsi yalan
Ölümü dünyada hakikat gördüm

-Dün ben de senin gibi idim unutma Hidayı
Yarın sen de benim gibisin oku fatihayı

-Dünyadan bekaya eyledik elveda
Oku bir fatiha ehl-i imana olsun şifa

-Bahar yollarına konup kalkmadan
Siyah saçlarıma ak bırakmadan
Fatihâ okuyun bana bıkmadan
Âlem-i ervaha uçup da gittim

KAYNAK KİŞİLER:

Fatma Yalçın	Feride Üçer
Hatice Ecevit	Hatice Kayabaşı
Hatice Kaygu	Hüseyin Demir
Kâmile Çataltepe	Kâzım Arslan
Leman Gökseyitoğlu	Mustafa Güney
Naciye Özpınar	Sıdıka Yiğit
Suna Akkaya	Zekiye Çermikli

